

ET ANTI-FASCISTISK MANIFEST

Hvordan "gender" blev til (d)et onde

Judith Butler

WHO'S AFRAID OF GENDER?

Farrar, Straus and Giroux, 2024

Jeg husker, at Judith Butler i begyndelsen af århundredet tog eksplisit afstand fra fænomenet "butlerism". Med det mente de (Butler er genderqueer og foretrækker flertalspronomen) den idoldyrkelse og ukritiske beundring, der mødte kulturfatteren til skelsættende pionerværker som *Gender Trouble* (1990) og *Bodies that Matter* (1993). For en hel generation af kønsbalademagere var Judith Butlers ord lov. Jeg selv var en af dem, for jeg var så inspireret af, hvordan But-

lers begrebsapparat kunne kaste lys over Karen Blixens univers, at jeg var nødt til at afprøve det i en ph.d.-afhandling, som jeg sammen med *Seven Gothic Tales* i 2005 i London kunne forære filosofpen i fødselsdagsgave. En ring blev sluttet.

I dag er Butler højt respekteret i mange kredse, forkæret i andre og direkte dæmoniseret blandt store grupper, ofte ikke- (eller anti-) intellektuelle, højreorienterede verden over, der typisk aldrig har læst en linje af bøgerne. Det begyndte i 2017 i São Paulo, hvor en menneskemængde demonstrerede udenfor en konferencebygning og satte ild til en djævledukke med ka-

rikeret jødiske træk, horn i panden, hale og bikini(!). Antisemitisme og misogyni går her hånd i hånd. I lufthavnen blev de og hustruen Wendy Brown fysisk angrebet, men en ung mand med en rygsæk kastede sig imellem. Den navnløse helt takkes som den første i efterskriften til *Who's afraid of gender?*.

Bogen er blandt meget andet Butlers søgen efter svar på, hvor dette enorme had kommer fra, hvordan det er blevet orkestreret og manipuleret af meget forskellige kræfter, og – mere overordnet – hvordan et begreb som "gender" er blevet fejlkonstrueret og dæmoniseret som verdensomspændende fare og samfundsomstyrtende "ideologi". Bogen rummer en yderst værdifuld kortlægning af den slagmark, begrebet "gender" nu udgør, sammen med en højaktuel politisk analyse af de forskelligartede globale farer i en verden, der synes stadig mere truet af (proto-) fascistiske og autoritære regimer. Ungarn, Rusland, Polen, Italien og Brasilien er skræmmeeksempler, men også Vatikanet, diverse såvel katolske som evangeliske bevægelser og sågar visse feministiske, såkaldt "gender-kritiske" fraktioner har taget "gender"-begrebet som

gidsel for autoritære, ekskluderende og stigmatiserende bestræbelser.

For slet ikke at tale om Donald Trump og den amerikanske højrefløj, der fører aktiv kamp mod reproduktive rettigheder og især LGBTQ+-personer. Guvernøren for den stat, jeg selv bor i, Ron DeSantis har erklæret krig mod en imaginær modstander, han kalder "woke", blandt andet inden for undervisningen i Florida: krav om en revisionistisk historiefortælling, der også medtænker slaveriets fordele(!) for de slavegjorte og forbud mod omtale af andre seksualiteter og køn end cisnormativ heteroseksualitet i de mindre klasser og på skolebiblioteker. Barnets uskyld er det retoriske lokkemiddel, som mange konservative gladeligt hopper på.

Ingen ved bedre end Judith Butler, at afstanden fra guddommeliggørelse til dæmonisering er kort. I en af mine yndlingsanalyser fra *Bodies that Matter* nær- og skævlæser de tre linjer fra Nella Larsens klassiske Harlem-roman *Passing* fra 1929, hvor en hvid, racistisk ægteemand opdager, at hans hustru, der kan passere som hvid, rent faktisk er sort. Han har muligvis under-

bevidst haft det på fornemmelsen, for hans kælenavn for hende er "Nig"(!). Men da sandheden kommer for dagen, udbryder han: "Nig./ My God./ Nig". Butler læser dette som en spontan glidning fra degradering til guddommeliggørelse og tilbage, en synkron nedgøring og ophøjelse af den begærede kvinde, som – symbolsk nok – ender sine dage med et voldsomt fysisk fald. Vertikalitet er kodeordet i Larsens fremsynede analyse af racialisering, der næsten fremstilles som en dynamisk proces analog med Butlers begreb om kønning.

Der er et klart personligt motiv for Butlers undersøgelse, og dette er med til at gøre bogen medrivende og relevant. Deres tidligere bøger var ekstremt teoritunge med et ofte lidt lukket og hermetisk sprog, men *Who's afraid of gender?* er som den første rettet mod et bredt publikum og er slet ikke bange for at levere konkrete handlingsanvisninger i aktuelle politiske og etiske kampe. Dette gør den til en atypisk Butler-bog. Værket har karakter af manifest, og det er forfriskende og for mig sågar terapeutisk at læse så skarpe analyser i sætninger, der ikke konstant fører semiotisk guerrillakrig mod gængse ordklasser,

sætningsstrukturer og klassisk grammatik. Dette er en aktuel brugsbog, muligvis med indbygget forældelse, en dugfrisk og knivskarp kortlægning af vigtige slagmarker. Der udkommer naturligvis mange værker, der analyserer og kritiserer de aktuelle, globale højre-populismer, og de mange, autoritære, proto-fascistiske bevægelser og regeringer, men ingen har så klart og konsekvent diagnosticeret hvilken rolle, krigen mod "gender" spiller i denne slagmark. Selv Messerschmidt og Dahl er inkluderet i Butlers omfattende skurkeliste.

Som så mange af Butlers værker rummer også denne bog vigtige selvopgør og revisioner af tidligere tankegange og eksperimenter. Butler er nemlig alt andet end "butlerist", og de er aldrig bange for at indrømme fejl og svagheder, at tænke nyt og om i stadig dialog med andre tænkere og en stadig forandret politisk realitet. Her er det især det forkætrede og misforståede begreb om kønsperformativitet fra *Gender Trouble*, der nuanceres. Dette skete allerede i *Bodies that Matter*, der understreger forskellen mellem a) performance, en forestilling om et færdigskabt subjekt, der frit kan vælge dagens

køn og b) performativitet, der mere komplekst understreger, hvordan "kønning" ("gendering") løbende indgår i subjektiveringsprocesser, der på et oversubjektivt plan gør nogle kroppe til genkendelige individer, mens andre (som intersex eller transpersoner) gøres uforståelige eller monstrøse. Retrospektivt kan Butler måske angre, at de lige valgte dragforestillingen som eksempel på kønning, for det blev hurtigt fejllæst som *eksemplarisk*.

Den nye bog nuancerer atter begreberne med inddragelse af især nymaterialisme og transteori. Skønt *Gender Trouble* ikke havde nogen intention om at være transkritisk (eller endnu mindre det noget inflatoriske "transfobisk"), er det vanskeligt at komme udenom, at fortællingen om kønsperformativitet som en legende eksistentiel "ballade" med et subversivt potentiale havde vanskeligt ved at rumme det faktum, at for visse individer er køn eller kønning et påtrængende problem og et eksistentielt smertepunkt, bogstaveligt talt et spørgsmål om liv og død. Kønsbekræftende operationer gøres nærmest meningsløse i et univers, hvor kønning – indrømmet let karikeret – kunne fremstå

som et subtilt og muligvis elitært lingvistisk spil for ordekvilibrister som Butler. I senere værker som *Undoing Gender* leverer de anderledes eksplicite forsvar for transliv, og *Who's afraid of gender?* er lidenskabeligt investeret i at sikre "levedygtighed" ("livability") for sårbare og marginaliserede gruppe som transunge og homospirer. At give plads for mangfoldige eksistenser er måske Butlers dybeste etiske og politiske projekt.

Også forholdet mellem performativitet og materialitet nuanceres. Et smukt, klart essay: "Nature/Culture: Towards Co-Construction" går i produktiv dialog med feministiske biologer, der understreger, at også den kønnede materialitet har en historie, der bør underkastes kritisk dekonstruktion, og som er uløseligt forbundet med racialisering. Butler konkluderer: "Vi må forstå, hvad "materiel konstruktion" betyder, og hvordan slaveri og kolonial magt – og deres toksiske fantasmer – historisk har præget det, vi kalder kønnets materialitet" (211).

Dette videreudvikles i et kort postkolonialt kapitel "Racial and Colonial Legacies of Gender Dimorphism", der på spændende vis

antyder, hvordan heteronormativ binaritet og vores begreber om mand og kvinde og den heteronormative familie var dele af et kolonialt overgreb på befolkninger med helt andre køns- og seksualitetsnormer og forestillinger. Disse ideologiske overgreb havde også konkrete, materielle manifestationer på især slavegjorte befolkningsgrupper: "Disse forventninger og former for kønsidealisme, der er sammenvævet med racistiske fantasmer, eksisterer ikke kun i sinde: De blev voldeligt påtvunget som den levende og toksiske arv fra en historie præget af racisme og koloniale overgreb" (228).

Det er magtpåliggende for Butler at understrege, at deres begreb om "gender" – og intersektionel feminisme mere bredt – ikke er en vestlig tænkning, der udgør endnu et neo-kolonialistisk overgreb på 3-verdenslande eller Det globale Syden, der angiveligt har en mere autentisk og uspoleret ("naturlig") tilgang til køn og seksualitet. Det er netop Vatikanet og en række konservative, kristne bevægelsers påstand, når de kritiserer progressive feminister og LGBTQ+-organisationers angivelige ideologiske korrumpation af andre dele af verden.

Og herved er vi kommet til bogens hovedærinde: at vise hvordan konservative og autoritære bevægelser og regimer verden over nu indgår i taktiske samarbejder for at begrænse kvinder og diverse minoriteters rettigheder med deres fordrejede og populistiske fremstillinger af "gender" som hovedvåben. "Gender" karikeres her som en vestlig ideologi, der påtvinges andre lande og kulturer i forlængelse af andre, især økonomiske udbytningsformer. Butler selv anvendes her som skræmmebilledet på den fantasmagoriske forestilling om en ny diktatorisk kønsordning, der vil opløse de "naturgivne" køn, prædike perversioner og transkøn til uskyldige mindreårige i en form for grooming, som åbner for misbrug og pædofili.

I sine analyser af "gender"-fjendernes retorik demonstrerer Butler sin frygtede skarphed, og denne første del af bogen er en fest at læse. En hovedfjende er den på overfladen progressive Pave Frans, der i spørgsmål om LGBTQ+-rettigheder foretager en kompleks linedans mellem inklusion og fordømmelse. På den ene side ønsker han en mindre dømmende og mere rummelig kirke, der del-

vis anerkender homoseksuelle og transpersoner, på den anden fordømmer han homoseksualitet som praksis, og kønsbekræftende operationer anses for en diabolisk bestræbelse på at tilrane sig Guds skaberevne og en trussel mod menneskelig værdighed. Surrogatproduktion fordømmes ligeledes, for den eneste acceptable familieform er den traditionelle, hetero-patriarkalske. "Gender-ideologien" (som Butler betoner *ikke* er nogen ideologi) er Vatikanets aktuelle hovedfjende, og Paven sammenligner undervisning i socialt køn med den hjernevask, der fandt sted i Hitler-Jugend(!).

En generel strategi i Butlers tålmodige og grundige polemik mod "gender"-modstanderne er en version af "det-man-siger-er-man-selv". Når den katolske kirke angriber "gender"-fortalerne for at manipulere og sågar misbruge børn, er Butlers tolkning, at det er kirkens manglende evne til at konfrontere sin egen historik med dens utallige (og fortløbende) pædofili-skandaler, der får den til at projicere dette misbrug over på et eksternt fjendebillede.

Samme læsemåde anvender Butler på en gruppe, de med gruser som i ledtog med ultrakonser-

vative og religiøse højregrupper, de såkaldte TERFs, trans-exclusionary radical feminists, der i deres kritik af transkvinder (og transmænd) ofte ender i fjendens lejr. Disse britiske grupperinger, hvis mest berømte fortalere er Harry Potter-forfatteren J. K. Rowling, insisterer på, at kun kvinder, der er tildelt kønnene ved fødslen, er kvinder. Transkvinder dæmoniseres ofte som forklædte mænd og kobles til voldtægter og overgreb. I deres kritik af transkvinder insisterer de på at kæmpe for ("rigtige") kvinders rettigheder, men Butler hævder, at de dermed – i tråd med højrebevægelserne – fratager sårbare grupper retten til eksistens overhovedet. TERFernes tilbagevendende skræmmescenarie af transkvinden, der som "forklædt mand" (en ulv i forklæde!) nu har carte blanche til at voldtage kvinder på dametoiletter og i kvindefængsler, er netop endnu et fantasme, der sin absurditet til trods har en forbavsende levedygtighed og overbevisningskraft, ligesom i øvrigt den gender-ideologiske lærer, der hjernevasker uskyldige børn ved at normalisere transkøn og alskens perversioner har det.

Politisk karakteriserer Butler

de populistiske højrebægelsers modsætningsfyldte og ofte ulogiske og usammenhængende angreb på "Gender"-ideologerne" som et røgslør, der narrer udsatte befolkningsgrupper fra at konfrontere de egentlige farer: hyper-kapitalistiske, neoliberale og neokoloniale udbytningsformer af forskellig art. Under maske af at ville sikre "naturlige" køn og familieformer og ved at spille på angstforestillinger og fobier indfører autoritære regimer og populistiske bevægelser med "gender" som skræmmebillede løbende restriktioner, forbud og censur, der indskrænker levevilkårene for stadigt flere sårbare grupper.

Jeg ville have forsvoret det i forhold til Butler, men jeg savner faktisk lidt mere teoretisk refleksion i denne bog. Dette gælder især det psykoanalytiske begreb "fantasme", sandsynligvis det ord, der efter "gender" oftest nævnes i bogen. Det skyldes først og fremmest, at begrebet igen og igen tilskrives en enorm forklaringspotens i forhold til alle de modsætninger, højrefløjen forener i sin komplekse og vildt fordrejende konstruering af "gender" som "ideologi", samfundsfare og trussel mod både naturen og virkelighe-

den. "Fantasme" anvendes løbende til at forklare det skræmmebillede, fjenden konstruerer af socialt køn som på én gang hyperkapitalistisk (Butlers jødiske baggrund påkaldes igen og igen i strategier ikke ulig nazismens) og kommunistisk/marxistisk. Ligesom drømmen er fantasmen ingenlunde forpligtet på logik eller konsistens.

Min anke er ikke, at begrebet ikke er relevant og yderst produktivt - "drømmetydning" virker faktisk som den måske bedste metode til at forstå nyfascisternes ulogiske og affektive sammenrod af projektioner og forskydninger - men når fantasme-begrebet skal forklare så meget, kunne det med fordel være defineret mere udførligt. Men dette er måske prisen, Butler denne gang betaler for at gøre bogen tilgængelig. Et andet problem med fantasmebegrebet er, at det slører historiske dimensioner. Feministiske dæmoniseringer af transkvinder har mindst et halvt århundrede på bagen, ligesom koblinger mellem (især mandlig) homoseksualitet og pædofili har en århundredlang historie.

Modgiften til disse toksiske politikker med deres "moraliserende sadisme" (et begreb, der synes

lånt fra Michel Foucault) er at indgå vanskelige og ubekvemme alliancer, der erkender forskelligheder, men alligevel samarbejder om det radikalt demokratiske projekt om at imødegå de mange nye former for fascisme og deres uhyggelige koalitioner. Interne kampe risikerer at lamme denne modstand eller ligefrem fremme fjendens sag som i tilfældet med TERFs. Det omvendte er målet: "Vi bør i stedet realisere de radikalt demokratiske potentia-

ler fra vores stadigt ekspanderende alliancer, som kan vise, at vi kæmper for liv, der kan leves, kærlighed med alle dens vanskeligheder og frihed. Vi skal gøre disse idealer så tvingende, at ingen kan vende blikket fra dem. Vi skal igen gøre begær værd at begære på en sådan måde, at mennesker har lyst til leve og lade andre leve i en verden, hvor vi forestiller os, at køn og begær hører til det, vi forstår ved frihed og lighed" (264). •